

SKÄRGÅRDARNAS RIKSFÖRBUND

Till Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Skärgårdarnas Riksförbund vill härmed avge remissyttrande över utredningen SOU 2003:29 "Mot en ny landsbygdsolitik", betänkande från utredningen om Glesbygdsverket.

Sverige är ett av Europas största länder. Av landets befolkning på över 8,9 miljoner invånare bor ca 1/4 på landsbygden. 2 % bor i glesbygd. Det som särskiljer dessa grupper är att i städer och tätorter har man nära till service och man är många och därmed skapar underlag för ett brett serviceutbud. På landsbygden är det glesare mellan bostäderna, längre till service och svårare att bilda tillräckligt underlag för ett serviceutbud.

Givetvis kräver detta förhållande uppmärksamhet från statens sida inte minst när det gäller rättvis tillgången till service. Starkast är detta krav givetvis mot de 2 % av befolkningen som har sämst förutsättningar.

Den statliga myndighet som har ansvaret att följa och analysera utvecklingen inom service, arbete, utbildning och kommunikationer för gles- och landsbygden är Glesbygdsverket. Detta verk som funnits i drygt 10 år utvärderas nu. Utvärderingen har på ett bra sätt även visat att både uppdragsgivaren, regeringen, och angränsande myndigheter påverkar förutsättningarna för Glesbygdsverkets arbete.

Två stora utgångspunkter

EU

Det är två stora system som påverkar utvecklingen tydligast. Främst kommer Sveriges medlemskap i EU vilket innebär att vårt sätt att arbeta med regionalpolitiska insatser i stor utsträckning styrs av spelreglerna i t.ex. strukturfonderna. Det är de geografiska målprogrammen och de speciella kommissionsinitiativen. EU:s jordbrukspolitik med landsbygdsutvecklingsprogrammet, LBU, har också haft en mycket stor påverkan på denna utveckling.

Tack vare EU:s ganska stela system med sina program har nya förutsättningar skapats för landsbygden. Resurser har tillförts och inte minst ett nytt synsätt som ökat delaktigheten i processen. Tidigare var det enskilda statliga myndigheter som hanterade resurserna. Nu finns bredare representation och påverkansmöjligheter.

Jordbrukspolitikens utformning har också varit en klar fördel för de som valt att satsa på utveckling av sina företag. Det jordbruk som finns på marginella marker idag hade troligen för länge sedan "utretts bort" av svenska myndigheter. Men EU:s system diskvalificerar ingen brukare.

En viktig aspekt på hur EU-medlemskapet gradvis tvingar fram ett ändrat synsätt i svensk samhällsplanering är intresset för att människor medverkar i processen och även den framtida utvecklingen. "Integrerad förvaltning" där man söker gemensamma lösningar bland olika och ibland motsättningsfulla intressenter är delvis en ny metod i Sverige. När EU inbjöd till medverkan i "integrerad kustzonförvaltning" avstod man sonika från svensk sida att delta. Här är den gamla kulturen myndighetsutövning och fasta regler, vilket syns tydligt i till exempel strand-skyddsproblematiken och reservatsfilosofin. Ett exempel är när man diskuterade lösningar kring naturreservat i havet i norra Bohuslän. Då var centrala myndigheter ytterst ointresserade av dialog med boende och brukare. Efter enträget arbete från kommun och län lyckades man dock nå en integrerad förvaltning som har accepterats i bygden.

Förhoppningsvis kommer EU-medlemskapet att gradvis föra in ett synsätt i samhällsplanering som innehåller mer av dialog, lyssnande och även experimenterande än man traditionellt vågat tidigare.

Nationella prioriteringar

Det andra stora systemet är vårt nationella sätt att organisera regional utvecklingspolitik. Genom införande av Lokala Arbetsmarknadsregioner, LA, och samla nationella resurser till regionernas tillväxtavtal har man övergivit landsbygdsperspektivet och ambitionen att utjämna olikheter mellan olika områden. Landsbygden är nu en del i en region där nästan all planering är inriktad på tillväxtfrågor och rörlighet i arbetsmarknaden. Pendling till ett arbete är ett viktigt mått för planeringen.

Utredningen belyser på mycket bra sätt den återvändsgränd som LA-synsättet innebär. Utöver exemplet med glesbygdskommunen Älvdalen kan vi bidra med storstadnära Värmdö. En utpräglad pendlarkommun, men där det bor många ute på öarna som aldrig ingår i någon gemensam arbetsmarknad i Stockholm. Det stora felet med LA-synen är att man inte uppmärksammar det egna företaget, lokala strukturer och möjligheter till initiativ baserade på bygdernas förutsättningar.

Fokuseringen på att delegera nationella resurser efter tillväxtavtalen är ett annat problem. De regionala tillväxtprogram som sett dagens ljus kan inte beskyllas för att intressera sig för gles- och landsbygdens frågor. Ett sådant exempel finns i t.ex. Stockholms län som överhuvud taget inte behandlar skärgårdens frågor och problem. Liknande är förhållandet i t.ex. Östergötland. Länsmyndigheterna tycker att det är betydligt mer intressant att arbeta med tillväxtfrågor och moderna branscher.

Skärgårdarnas Riksförbund tycker att beskrivningen av hur den regionala utvecklingspolitiken ändrats och bedrivits är riktig.

Glesbygdens röst

Det är roligt att läsa kapitlet om Glesbygdsverket som landsbygdens advokat. Alla de synpunkter och kommentarer som finns kring denna fråga visar ju tydligt på att det är en nödvändig uppgift och kanske ibland en obekvämlig roll. Glesbygdsverket har lyckats att med information och ihärdighet få ut kunskaper om angelägna frågor kring boende, arbete och service. Denna påverkan har också givit resultat, det framgår av debatten. Som utredaren skriver så är det inte någon överordnad roll Glesbygdsverket har utan mer förmågan att visa på mer landsbygdsvänliga lösningar.

Många gånger gäller det att bevaka och kommentera andra myndigheters agerande med landsbygdsperspektivet. Men det finns också egna initiativ som kommer ur kunskapen om

viktiga förhållanden. Som exempel kan nämnas uppmärksamheten kring byskolornas situation och boendefrågorna i attraktiva kustområden. Debatten om "boplikt" har kommit igång i landet tack vare Glesbygdsverket.

Det är en försämring att i verkets instruktion regeringen nu tagit bort uppgiften om samordning av insatser. Här finns en betydande uppgift. Starka statliga verk är inte alltid intresserade av att föra dialog med andra myndigheter om sitt arbete på tidigt stadium. Skärgårdarnas Riksförbund har tidigt begärt att statliga myndigheter måste vara mer öppna och lära sig samverka i frågor som gäller deras verksamhet i skärgårdarna. Ett sådana informationsutbyte har Glesbygdsverket uppnått i det Nationella Skärgårdsforum som samlat ett antal centrala myndigheter. Det är ett bra initiativ. Tyvärr finns fortfarande verk som tydligen anser att de inte behöver delta i detta.

Landsbygdens avgränsning

Behovet av att på kartan kunna avgränsa områden som skall behandlas på ena eller andra sättet är ständigt återkommande. Valet av kriterier är alltid lika svårt samtidigt som man har svårt att se bort från invanda strukturer.

Glesbygdsverket har tydligt visat att glesbygd finns i hela landet. Samtidigt är måttet restid till service också ett trubbigt mått. Skärgårdarnas Riksförbund har genom länsstyrelserna på kusten en bra bild av vad som är "skärgårdsområdet". Det är ett både geografiskt men också kulturellt område. Det är inte bara öar utan fast landförbindelse utan också den innanföriggande kusten med byar, fiskelägen, präglade av kustens och havets näringsliv. Detta gör att olika kuststräckor gör sin egen tolkning och det blir en helhet som alla kan acceptera.

Genom snäva definitioner har EU:s program tyvärr delat in landet på ett stelt och delvis felaktigt sätt. Utredaren är inne på rätt väg när han koncentrerar sig kring fysisk gleshet som bästa mått. Men detta kriterium måste kompletteras med ett kriterium för områden med permanent handikapp som t.ex. öar utan fast landförbindelse.

Från jordbrukspolitik till landsbygdspolitik

Den gradvisa förändringen av jordbrukspolitiken från en ökad produktion, till en utveckling av landsbygdsregionerna med nya och kombinerade företag är viktig. När ökad produktion inte behövs längre finns ändå ett värde i att vårda landskapet, att ha tillgång till produktionskapaciteten och att kunna utveckla förädling av produkterna.

Förändringen inom detta område sker långsamt. Begreppet "mansålder" kommer att göra sig påmint. Det kommer med all säkerhet att finnas en aktiv jordbrukspolitik och ett intresse för landsbygdutveckling förknippad med detta inom överskådlig framtid. Den svenska regionalpolitiken som tonat ner landsbygdsfrågorna på senare år måste inse att strukturerna i samarbetet inom EU inte kommer att söka samma utveckling. Där ser man värdet av en befolkad och aktiv landsbygd som tar tillvara de lokala utvecklingsmöjligheterna.

Utredningens förslag

Skärgårdarnas Riksförbund kommenterar förslagen i utredningens kapitel 10 punktvis.

- En politik för landsbygdens utveckling behöver formuleras. Vi instämmer i att landsbygden har utvecklingsmöjligheter kring boende, arbete och service som bör ingå i en särskild landsbygdspolitik.

- Vi är positiva till utredningens förslag att Glesbygdsverket byter namn till Landsbygdsverket.
- Vi är negativa till att verket flyttas till Jordbruksdepartementet. Vi anser att man i placeringen inom Näringsdepartementet bättre fångar de större problemområden som måste behandlas kring arbete, företagande, boende, kommunikationer och service. Jordbruksverket som "enfrågeverk" kan sätta fel prägel på arbetet. Samverkan kring LBU programmet kan åstadkommas ändå.
- Vi har svårt att bedöma om en ny större landsbygdutredning skulle skapa så mycket mer klarhet kring dessa frågor. Vi tror mer att det handlar om att utnyttja den kunskap som finns och omsätta den i politiska målsättningar. Skall strukturen kring dessa frågor utredas gäller det snarast hur Sverige bäst skall hantera jordbrukspolitikens andra pelare och hur ansvaret för strukturfonderna skall fördelas.
- Vi är positiva till förslaget om verkets uppdrag i framtiden, "att verka för goda levnadsförhållanden och utvecklingsmöjligheter för glesbygds- och landsbygdsbefolkningen i olika delar av landet". Vi är också positiva till skrivningarna om analysarbetet, utvärdera effekterna, internationell bevakning, förse regeringen med underlag, stärka det regionala arbetet samt fortsatt förvalta Leader+ programmet.
- Vi är positiva till förslaget om verkets geografiska prioriteringar och indelningar. Utgångspunkten om gleshet som speciell förutsättning bör kombineras med en skrivning om speciell hänsyn till områden med permanenta handikapp. Ett exempel på sådant handikapp kan vara att det är en bebodd ö utan fast landförbindelse.

Den 18.8.2003
Skärgårdarnas Riksförbund
enligt uppdrag

Bengt Almkvist
ordförande